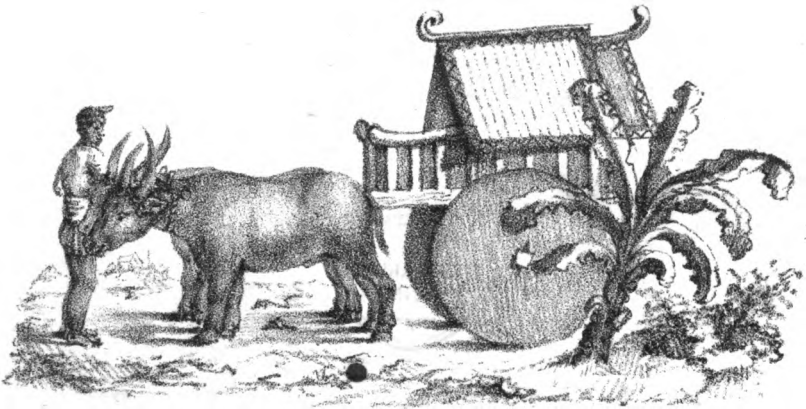

aa

De Preanger Regentschappen

OP JAVA GELEGEN

—door—
A. DE WILDE.
MET PLATEN.

AMSTERDAM.

by M. WESTERMAN.

1830.

bevallige sieraden der vruchtbaarheid niet schaarsch kunnen zijn.

Bloemen dan zijn mede in deze streken, in verschillende kleuren en gedaanten, veel voorhanden. Die, welke het meest gebruikt worden, zijn de Tjampaka, Kananga, Kamoeni, Malattie, Sedep malam, en andere, van welke welriekende oliën gestookt worden. In de bosschen is het getal, even als de verscheidenheid, onnoemelijk, en wordt het gezigt daarvan, bij het doorkruipen der bosschen, op het aangenaamst verrast en bezig gehouden.

Even zoo als de Natuur, in deze gelukkige landstreek, mildelijk voor den mensch in grondvoortbrengselen gezorgd heeft, is er ook een overvloed van wild en tam gedierte, waarvan de Europeënen echter beter gebruik zouden weten te maken, dan de Inlanders; daar deze, door hunne eenvoudige en der gezondheid bevorderlijke manier van leven, daarvoor minder lust en behoefte gevoelen.

In de bosschen dezer Regentschappen, ook op onbewoonde uitgestrekte vlakten, vindt men in vele districten de Badak Rhinoceros; de Moendieng Leuwung, wilden buffel; de Sapie Banting, wild rundvee; Oentjal, hertenbeesten; de Peutjang, steenbok; de Adjag of boschhond; de Oesoeng eesang of vos; Monjet monjet, onderscheidene soorten van apen; Oetjieng Leuwung Tjareuh, boschkatten; Meejong
Tjong-

Tjongkok , de tijgerkat ; Landak of stekelvarken ; Be-
doel Leuwung , wilde zwijnen ; de Meejong toetoei ,
gevlekte , de Meejong hidung , zwarte en wel voorna-
melijk de Meejong of Maöeng gedé , tijger roijaal , welke
zich niet alleen tot de hooge berglanden bepaalt ,
maar dikwijls in de lagere streken , en zelfs dicht bij
de bewoonde plaatsen , rondzwerft. Soms trekken
deze verslindende dieren in troepen van 5 à 6 , ja
meer , rond , zwemmen rivieren over en doet ieder
mensch aan , dien zij op hunnen weg ontmoeten.

Gedurende mijn verblijf op Soekaboemie , was eens
een zoodanige troep tijgers de rivier de Mandierie
overgekomen , en haalde , behalve het andere , binnen
den omtrek van twee uren van mijne woning , en in
spinder dan eene week , zes menschen weg.

De zwarte tijger is meer zeldzaam en wordt weinig
aangetroffen. Eenmaal slechts , met drie mijner vrien-
den , van de Buitenzorgsche zijde , den berg Mega-
mendong , te paard , bestijgende , zagen wij er zoodanig
een' in het wild.

De rinoceros houdt zich zoo wel op vlakten , waar
dezelve vooral op jong plantsoen , en voornamelijk op
de jonge schaduw- of dadabboomen , in de koffijplan-
taadjes , aast , als in het zware gebergte op. Het is
bijzonder opmerkelijk , dat dit kolossale gedierte de
bergen beter , en zoo het schijnt met meerder gemak
bestijgt , dan de mensch. Want ik heb zelf bij onder-

H

viii-

vinding , dat op vuurspuwende bergen , waar ik in de lava het spoor van den rinocero's gevolgd was , mij niet verder durfde wagen , niettegenstaande het spoor van dat dier tot aan den mond van den krater opliep. Indien men deze dierlijke gevaarten maar niet in den weg loopt , doen zij den mensch geen' hinder.

Een bijzonder bewijs van de sterkte en behendigheid van dit dier , om de gevaren te boven te komen , heb ik bij eenen togt naar het Zwavelmeer , in het district Wanaradja , van het Regentschap Limburgen , gezien. Ik zal de beschrijving daarvan hiér laten volgen.

Dit Zwavelmeer , onder den naam van Talaga Bodas bekend , bevindt zich op een' der bergen in bovengenoemd district , en wel op de hoogte van 4500 voeten boven de oppervlakte der zee. Bodas beteekent in de landtaal *wit* , en te regt wordt dit water zoo genoemd , daar het geheel die kleur heeft : het heeft oost- en westwaarts de breedte van omstreeks 1500 , en noord- en zuidwaarts van 2000 voeten. Uit de vele zwavelpoelen , waarvan het omringd is , stijgen met geweld witte rookkolommen op , en aan de monden van deze altoos kokende zwavelketels heb ik de schoonste gekristalliseerde zwavelfiguren zien opkomen en daarvan medegenomen.

Op den 30 October van den jare 1818 verlieten wij in den vroegen morgen het dorp Balong in het
meer-

meergemeld district Wanaradja gelegen. Daar wij wisten, dat de weg, welken wij tot den berg overtrekken moesten, zeer moeijelijk was, hadden wij ons van goede bergpaarden voorzien. In den aanvang liep de weg langzaam opwaarts door bebouwde landen. Allerbekoorlijkst waren de natuurtooneelen, welke onze aandacht bezig hielden, te bekoorlijker, door derzelve heerlijke verscheidenheid. De omliggende bergen; de rijstvelden; de koffijplantaadjes; de dorpen, van de schoonste bosschaadjes, uit allerlei vruchtboomen bestaande, omringd; de vele kronkelende rivieren, langs welke men zijnen weg vervolgt, of welke men overtrekt; in één woord: alles, wat men ontmoet, levert het heerlijkste toonbeeld der weligste vruchtbaarheid op, waaraan zich de oogen niet kunnen verzadigen, en de prachtige zamenschakeling van het geheel doet den rijkdom der schepping bewonderen, ja verwekt een aangenaam, met eerbied vermengd gevoel in de ziel. Meer zwaarmoedig, maar niet minder plegtig, zijn de aandoeningen, waarvan men overmeesterd wordt, wanneer men van dit ruim gezigt wordt afgetrokken, bij de aannadering tot een somber en statig bosch, van eene zeer groote inwendige uitgestrektheid, waar het oog, door de majestueuse zwaarte en hoogte der boomen, en de bijzondere verscheidenheid der houtsoorten, verast wordt.

Onder de veelvuldige heesters en kruipende gewas-

H 2

sen,

sen , waarmede de grond onder het zwaar geboomte geheel overtogen is , en waarvan vele de opgaande boomen allerfraaist omslingeren , of als bloemfestoenen uit de hoogte der takken nederhangen , vindt men de plant Paka Sorrak , waaraan een kelk gevonden wordt , welke eene goede hoeveelheid water in zich bevat .

Het statig gevoel , dat zich hier meester van onze aandoeningen maakt , wordt somwijlen afgewisseld door het lachverwekkende der vreemde kuren , welke de apen maakten , wier tal in dit woud onnoemelijk is .

De weg , die steeds door het bosch ligt , gaat nu meer berg op , wordt slecht en dikwijls zoo steil , dat men met veel moeite denzelfden vervolgt . — Op omtrent $2\frac{1}{2}$ engelsche mijl van de hoogte des bergs en ter rechterzijde van den weg , ziet men onder een' zwaren en vele jaren tellenden Dadabboom , in eene omheining van heestergewas , twee steenen figuren , welke mensche-lijke gedaanten moeten voorstellen . De bergvolken noemen dezelve Key-Loera en zijne vrouw Njey-Loera . Eenige voetstappen verder beviindt zich , in eene meer staande houding , eene andere figuur , welke den naam van priester of Key-Sandrie draagt .

Het heeft noch aan geestelijke spitsvondigheid ontbroken , om aan deze figuren eenen zeldzamen oorsprong te geven ; noch aan ligtgeloovigheid , om de verdichtselen daar-

daaromtrent algemeen te doen aannemen. Ingevolge daarvan worden de twee eerstgenoemden door de bergvolken in hooge waarde gehouden, en verhalen daarvan het volgende. »Key-Loera en deszelfs vrouw waren de hoofden en Key-Santrie was de priester van het dorp, Tji-trappax, hetwelk ter plaatse, waar nu de steenen beelden staan, gelegen was, ten tijde dat een zendeling van den Profeet, Nabie Mohhammad, met name Key-Santan, tot hen kwam, om hen tot het geloof van den Koran over te halen, en dat zij, daaraan niet willende voldoen, door gemelden Santan, alstoen in steen veranderd waren.” De inwoners van deze streken gelooven verder, wanneer zij het een of ander, als rijkdom, een’ goeden oogst, enz. aan deze beelden vragen, en dezelve zich van de plaats laten opligten, hun dit verzoek zal worden toegestaan. Kunnen zij dit echter niet doen, dan is het verzoek onbetamelijk en afgeslagen. Het bijgeloof schijnt dus niet alleen het regt van den sterksten te willen doen gelden, maar ook aan hem de aanspraak op welvaart en geluk te geven.

Van deze voor den inlander zoo belangrijke plaats vervolgden wij onzen weg door het bosch, langs den steilen weg, tot wij op ééns buiten hetzelve komende, door een prachtig en grootsch gezigt verrast werden. Het Zwavelmeer lag, van al de overblijfselen der verwoesting omringd, als een witte waterplas voor onze oogen. Het is onmogelijk den indruk te beschrijven, welken

zulk een allerzeldzaamst natuurtooneel op ons maakt; en het gezicht van de wonderen der Schepping, zelfs dáár, waar dezelve de sporen van verwoesting achterlaten, laat niet na, ons hart met ontzag en eerbied te vervullen.

Wij stapten, aan de noordzijde van het Zwavelmeer, van onze vermoeide paarden af, en waren zeer verheugd, dat wij in opgeslagen hutten ons konden verkwikken en uitrusten, om daarna alles te kunnen bezigtigen en het meer om te trekken.

Van onze verblijfplaats gingen wij te voet om de west, het pad liep tegen de helling der rotsen, was zeer ongelijk, en als met scherpe steenen bezaaid. Een eind wegs voortgegaan zijnde, ontdekten wij eenige heete bronnen, welke uit het koude water opborrelden, en zulk een' graad van hitte hadden, dat wij tusschen de 5 en 6 minuten daarin een, ei gaar kookten. Men kan denken, hoe geweldig het onderaardsche vuur werken moet, daar de hitte van deze bronnen door het koude water, waaruit het als opkomt, niet verminderd wordt.

Wij wandelden al verder langs den oever, die door eene opeenstapeling van kale scherpe rotsen, op vele plaatsen met gesmolten zwavel overtoegen, beperkt wordt. Langs deze allerverschrikkelijkste verwoesting, waarover men steeds voortgaat, troffen wij bijna op iedere roede afstands kokende bronnen aan, tot wij
de

de zuidzijde van het meer bereikt hadden. Hier in het meest verwoeste gedeelte van den omtrek dezes kraters, en omtrent tien voeten boven de oppervlakte van het meer, vindt men eene opening in de rotsen, waaruit met een vreeselijk gedruisch eene kolom van zwaveldampen opstijgt, die zich gedeeltelijk aan de omliggende rotsen vasthecht, en de schoonste figuren van zwavelkristallen vormt. Zoo men met veel omzigtigheid en boven winds dezen altoos kokenden zwavelpoel nadert, kan men van nabij de schrikbarende beweging zien, die in dezen poel plaats heeft: het zoude echter gevaarlijk zijn door zwaveldampen bevangen te worden: een hoen slechts een oogenblik boven dezen poel gehouden, verloor dadelijk het leven. Van deze plaats ook heb ik de fraaiste kristallisatiën medegenomen.

Aan den oostkant van het meer, en tot dáár aan de noord, van waar wij onzen toer begonnen, zijn nog verscheidene openingen, waaruit zwaveldampen opstijgen, die alle op eene zeer benaauwende wijze de borst aandoen. Zoo men in dit uitgestrekte bergruim niets dan zwavelwater aantrof, zouden de bezoekers zich dikwijls in zware ongelegenheden bevinden, of zij zouden genoodzaakt zijn drinkbaar water mede te voeren: dan ook hier heeft de weldoende Natuur, te midden harer ontzettende woelingen, den mensch niet vergeten, maar hem als het ware door de aangenaamste

verkwikking verrast: want een helder verfrisschend en zeer goed drinkbaar water stroomt in de nabijheid langs het Zwavelmeer.

Nadat wij in den beschreven' omtrek van het Zwavelmeer al het merkwaardige, dat zich aan de oogen voordeed, gezien en onderzocht hadden, verlieten wij onze vorige gemelde hutten en reden een klein eind op onzen vorigen weg terug. Wij gingen toen in eene noordoostelijke rigting benedenwaarts van den berg, meestal het pad volgende door den rinoceros gebaad. De weg was zeer slecht, en op vele plaatsen niet dan met de uiterste moeite af te klauteren: en desniettegenstaande wist dit kolossale gedierte daar langs te komen. Na een' geruimen tijd op deze wijze door dicht bosch voortgegaan te zijn, deed zich nog eene verschrikkelijker verwoesting voor onze oogen op. Eene ruime plaats, Padjagalang of slagbank genaamd, lag voor ons open. De berg is hier gedeeltelijk ingestort, en vertoont de schrikbarende overblijfsels der verdelging. Op den achtergrond ziet men tegen eenen muur van opeengestapelde rotsen, welke veelal met eene zwavelkorst bezet zijn. Op den bodem of grond zijn verscheidene zuurbronnen, waaruit aanhoudend dampen opstijgen, welke niet slechts onaangenaam, maar door het zwavelachtige onverduurbaar zijn, en slechts voor eene korte poos door den mensch en den rinoceros verduurd kunnen worden. Lang echter durfden wij ons daar-

daaraan niet blootstellen, maar vervolgden ons onderzoek met over uitgebrande en nog nieuwe rotsen heen te klauteren. Overal vonden wij den naam van slagbank toepasselijk, en het was of de treurige beelden des doods bij iederen voetstap zich op onze schreden vertoonden: waar wij ons henen keerden, zagen wij niets dan teekenen eener algemeene verdelging, en de doode overblijfselen der schepselen, die hier hun einde gevonden hadden. Onder anderen zagen wij de geaamten van twee tijgers, vele slangen, hagedissen, torren, ratten, muizen, kapellen en een onnoemelijk getal van ander kruipend gedierte, gevogelte, enz. Van den rinoceros vonden wij op vele plaatsen den nog verschen mest: een bewijs, dat dit kolossale wandelende gevaarte niet alleen de moeilijkste wegen wist te doorkruisen en over te trekken, maar ook zich te midden dezer verdelging durfde wagen, zonder er het slagtoffer van te worden.

Of overigens het hier dood gevonden gedierte, door het gebruik van het hier en daar stroomende zure water, of de bij aanhoudendheid opstijgende dampen, omgekomen is, durf ik niet beslissen. Zoo lang wij het konden uithouden toefden wij op deze verschrikkelijke plaats, (die met regt den naam van slagbank draagt) om alles te onderzoeken: toen ons eindelijk de ademhaling moeilijk werd, vertrokken wij langs den weg, dien wij gekomen waren. Buiten het boven-

genoemde zware bosch in de bewoonde streken terug gekomen zijnde, namen wij onzen weg om den zuidwest door verscheidene koffijplantaadjes en bebouwde landen, tot wij in de hoofdnegorij Garoet aankwamen, waar het gezelschap eene wijl vertoefde en daarna van elkander scheidde.

Na dit uitstapje zullen wij onze opgave vervolgen, waarin het eerst voorkomen de wilde zwijnen.

De wilde zwijnen, welke zeer menigvuldig zijn, doordien de Javaan daarvan geen gebruik mag maken, zijn daarentegen (en voornamelijk eene zeuge, wanneer die jongen heeft) zeer gevaarlijk. Ik heb daarvan de akeligste voorbeelden gezien.

Buiten het viervoetig wild gedierte, wemelt het oog nog van allerlei fraai gevederd gevogelte, waarvan sommige zeer lekker zijn. De boschhoenders onder anderen zijn zeer smakelijk. De inlander maakt van het wild gevogelte, vooral als voedsel, weinig of geen gebruik.

Ook aan tam gedierte ontbreekt het in de Regentschappen niet; de uitbreiding daarvan ware tot in het oneindige te vermenigvuldigen, zoo niet het bezitten van veel vee een bezwaar voor den eigenaar werd, waardoor hij, in vele opzigten, door zijne regenten en mindere hooften, meer dan anderen gedrukt wordt: om welke hij de teelt van buffels, rundvee en paarden dan ook niet zoodanig uitbreidt, als anders het geval zou kunnen zijn. Hierover nader.

Het

Het pluimgedierte, als: Hayam, hoenders, Merih, eenden, enz. is hier zeer goed en vermenigvuldigt bijna zonder moeite of eenige kosten.

Ook de rivieren en meren leveren een' overvloed van visschen op, waarover echter het despotisme der hoogere inlandsche rangen den gemeenen man niet laat beschikken. Zelfs zijn rivieren en meren veeltijds tot eenen last voor de mindere klasse der bevolking, wijl zij hunne meerderen, bij de vischvangst, meestal te harer kosten moeten onderhouden en behulpzaam zijn.

De Boehaya of Krokodil wordt in vele der om de zuid in zee loopende rivieren, tot twee à drie uren, van den mond der rivieren opwaarts gevonden. Er zijn voorbeelden, dat dit verslindend watergedrogt zelfs zeer hoog en, tot in de binnenlanden, is doorgedrongen. Niet verre van de zee zijn deze watertijgers menigvuldig en doen veel kwaad, vooral aan kinderen en jong vee, als: paarden, kalveren, enz. welke aan den rivierkant komen om te drinken, en dikwijls naar den bodem worden medegesleept, waarvan verscheidene treurige gevallen mij bekend zijn.

Het land romdom de hoofplaatsen, tot op eenen goeden afstand gelegen, wordt het Baloeboer genoemd. Het is doorgaans wèl bebouwd. De Regenten en hunne familiën hebben aldaar, benevens de verdere bevolking der plaats, hunne uitgestrekte rijstvelden gelegen.

In ieder Tjoetak of distrikt is weder een hoofd

Kam-